

„SIT FÆDRENLAND SKYLDER MAN ALT, HVAD MAN KAN UDRETTE.”
CARL TH. USSING 150 ÅR

AF KRIMINALDOMMER PETER GARDE

This article, the title of which comes from a well-known 19th century quotation, commemorates the 150th anniversary of Carl Theodor Ussing (1857-1934) and describes his unique career as one of the most influential civil servants of his time. Ussing was one of the founding fathers of the Danish Society of Criminal Law and Criminology in 1899, and remained on its board of directors for many years. As Chief Justice of the Copenhagen Court of Appeals he engineered important reforms in the administration of justice. As a criminologist, he stressed the necessity of regulating public houses and pawnshops in order to combat the emergence of criminal milieus. His most enduring achievement was the creation of the first Industrial Court, which he chaired for many years, thus securing a high level of social peace and orderly relations between employers and workmen. During the First World War he was Director of the National Bank of Denmark. His writings, especially in the field of civil ethics, are impressive.*

I den sagnomspundne første bestyrelse af Dansk Kriminalistforening fortjener ingen i så høj grad som *Carl Theodor Ussing* Rasmus Rasks berømte motto anvendt på sig. Han var ikke farverig som *Torp* og især *Goll* og prægede ikke foreningens forhandlinger i lige så lang tid som disse, men hans indsats på de mange områder, hvor han kom til at forrette tjeneste, var umålelig som få, måske ingen andre embedsmænd i det 20. århundrede.

Han fødtes den 22. april 1857 i Flensborg, hvor hans fader *Werner Ussing* var appellationsråd. Under krigen 1864 blev hjemmet først indrettet til at modtage vore egne udmattede retirerende soldater og derefter optaget af fjendtlig indkvartering, indtil faderen bortjoges som andre danske embedsmænd i Sønderjylland. Han drømte om at gå til søs, men den juridiske familietradition sejrede. I en ung alder erhvervede han 1884 den juridiske doktorgrad for disputatsen "Anders Sandøe Ørsted som retslærd" (disputatsen er som alle senere nævnte værker, undtagen de nationaløkonomiske, at læse i den prægtige samling "Carl Ussing i Skrift og Tale", udg. af *Oluf Krabbe* i 1935). Ussing kritiserer selv i sine "Livserindringer" værket som noget for cursorisk og ikke detailleret nok, men *Krabbe* fortæller, at Ussing

---

* Title in English: *To the Fatherland One Owes All that One Is Able to Accomplish*. Original in Danish.

foretrak at lade sig kalde "dr. Ussing", så han har nok alligevel været stolt af det. Værket er meget kortfattet for en disputats, kun 111 pp., men kan stadig læses med stort udbytte, modsat de fleste mere end hundrede år gamle juridiske disputater. Det nye ved værket var, at Ussing som den måske første ophørte med at betragte Ørsted som primærkilde og i stedet skildrede ham som en historisk rollemodel, som fremhævet af *Sverre Blandhol*.

I denne periode lagde Ussing grunden til en senere dommerkarriere ved efter tidens skik at arbejde som volontør i Justitsministeriet, d.v.s. uden løn, medens han tjente til sit brød som manueltør. I længden var det uholdbart og utilfredsstillende, og han søgte ud som auditor i forskellige garnisoner, bl.a. ved gendarmene. Det kunne ligne en blindgyde, men han tillagde det i sine erindringer den store betydning, at han lærte nødvendigheden af den enkeltes underkastelse under et fælles formål samt faren for det kollektive disciplinbrud, mytteriet. Fasthed over for enkeltforseelsen ville ofte være en forebyggelse af det kollektive brud og den strenge straf i enkelttilfældet ofte i det lange løb være den mildeste straf. De tre års auditortjeneste gav næring til den sociale retning, Ussings sind altid havde været vendt imod.

1891 blev han assessor, altså dommer i Københavns Kriminal- og Politiret, den senere Københavns Byret. Fra hans utvivlsomt myreflittige virksomhed vil jeg fremhæve en enkelt sag: Da en anden assessor havde forkludret sagen om tjenestepigen Alma Bondesens mulige bedrageri for 3 kr., som var betroet hende af en anden tjenestepige, og forsvareren efter den fældende doms appel til Højesteret anmodede om reassumptionsforhør, blev sagen betroet Ussing, som satte retten hele 17 gange med en tillægsekstrakt på 68 pp. til følge, hvor den oprindelige ekstrakt kun var på 10 pp. Intet under, at den arme tiltalte bad om udsættelse på grund af hovedpine. Sagen endte med frifindelse i Højesteret og resulterede i reformer på tilståelsessagerens område (jeg har skildret den udførligt andetsteds).

I 1895 offentliggjorde han et foredrag om "Upartiskhed hos Dommeren", hvor en hovedtese var, at instinktiv tænkning, hvor dommeren ikke kan gøre rede for, hvilke grunde han har for den almenfornemmelse, der behersker ham, skaber mulighed for, at uvedkommende hensyn gør sig gældende, uden at dommeren bemærker det, altså fare for partiskhed. Den moralske opdragelse af den vordende dommer – det er første gang, jeg hos denne store moralist ser påberåbelse af moralen – må give ham impulser til selvprøvelse for at erfare, hvilke af de forskellige grunde der giver de forskellige følelsesudslag.

I en pjece i 1896 "Den vigtigste Retsreform" foreslog han indførelse af en "retskansler" blandt højesteretsdommerne, der med bevarelse af Kongens formelle udnævnelsesret skulle være ansvarlig for udnævnelse og forflyttelse af dommerne til fremme af domstolenes uafhængighed af administrationen og sikring af de saglige hensyns overvægt ved ansættelse af dommerne, idet den an-

svarshavende selv var dommer; Dommerudnævnelsesrådet af 1999 ses allerede i kimingen. Kansleren skulle desuden behandle klagesager mod dommere, der kunne ende med misbilligelse, altså ikke afsættelse. Samtidig foreslog han for første, men ikke sidste gang, at dommere ikke bør tage imod gaver og fremfor alt ordensdekorationer, da dette giver regeringen magt til at begunstige eller fortrædige den enkelte dommer ved anvendelse af dekorationsvæsenet. Han levede selv op til dette krav. Trods hans eksempeløs fornemme karriere modtog han ikke en eneste orden.

1899 var Ussing medstifter af Dansk Kriminalistforening og medlem af bestyrelsen indtil 1923. De udførlige referater af forhandlingerne på årsmøderne viser hans betydelige indflydelse på foreningens virke, særlig i den første halvdel af perioden. Allerede ved det første årsmøde i 1900 fremsatte han væsentlige teser om betingede straffedomme, som han anbefalede varmt for førstegangsforbryderne som erstatning for de kortvarige frihedsstraffe, som demoraliserede også ved at den dømte anså ikke blot straffen, men også forbrydelsen som en bagatel. "Var det ikke værre?" Med føje foretrak han strafudsættelse i dommen snarere end den da hyppigt benyttede betingede benådning, som ikke kunne være den rette løsning, når de afgørende omstændigheder allerede var kendte på domstidspunktet.

I de første år af det nye århundrede deltog Ussing i debatten om varetægtsfængsling ved foreningens forhandlinger i 1901 samt i dette tidsskrifts forgænger Nordisk Tidsskrift for Fængselsvæsen, herunder med grundig varetægtsstatistik. Over for mere temperamentsfulde påstande om, at opimod en trediedel af de fængslede aldrig burde være fængslede, slog praktikeren Ussing koldt vand i blodet bl.a. med en snusfornuftig påpegning af, at en stor del af de fængslede, men ikke dømte, utvivlsomt var reelt skyldige, herunder "professionals", Ussings betegnelse for de mange gange straffede, der havde gjort forbrydelse til deres levevej.

Netop disse var genstanden for et af Ussings væsentligste indlæg i foreningen, det store foredrag i 1903 "Professionelle Forbrydere mod Ejendomsretten" med forslag om skærpede straffe for "Professionister", men også ansvar for grovt uagtsomt hæleri for aftagere af tyvekoster. Foredraget var krydret af Ussings karakteristiske drastiske stil:

Professionisten er ... ikke en degenereret Stakkel ... Han er ofte kraftig, viljestærk, koldblodig, snarraadig og vittig, ret med Egenskaber til at bedaare en kritikløs Ungdom; hans fortrolige Omgang med de Prostituerede forøger det tiltrækkende ved ham, og i Professionals muntre, stærkt konsumerende Kreds høres kun Pralerier om Forbryderbedrifter og Haan om alle moralske og legale Betæneligheder. Det at have været i "Huset" (Forbedringshus) er dér lige saa stolt som i andre Kredse at have været med i "64", og det, at have været "over Vandet" (i Horsens Tugthus) ligesaa ærefrygtindgydende som andre Steder det, at have deltaget i begge Krigene.

Ikke sandt, det er som at høre Karl Larsens "Hopsadrenge" eller Otto Rungs Peter Kopp. De valgte eksempler viser også, hvad den fødte sønderjyde mente, hvad der var grund til at være stolt af at have været med i.

I første omgang sejrede Ussing; den nye straffelov indførte arbejds- og sikkerhedsforvaring for de mange gange straffede ejendomsforbrydere, medens den senere udvikling måske er gået lovlig meget i den modsatte grøft med de samme få måneders fængsel hver gang til stadige recidivister.

Ved det store diskussionsmøde i foreningen samme år i anledning af justitsminister *Albertis* omstridte pryglelovsforslag behøvede Ussing ikke sige meget mod forslaget, da alle talere før ham havde brudt staven over dette, men karakteristisk for denne store praktiker var det, at han i stedet fremdrog syv mulige forholdsregler til modvirkning af voldsforbrydelsen, således kriminalisering af soudenørvirksomhed, d.v.s. alfonseri, skærpede straffe mod professionelle tyve, fremme af børnesagen og, måske mest interessant, fri bevisbyrde i politiretten med afskaffelse af det lovbundne bevis, bl.a. at politibetjentens vidnesbyrd fik større beviskraft end bøllens, hvilket også gav betjentene en større autoritet i befolkningen.

Ved årsmødet i 1904, hvor tilregnelighedsspørgsmålet som så ofte før og siden var emnet, tog han kun ordet for som praktiker i humanitetens navn at protestere imod at spærre en sindssyg inde i meget lang tid, måske for livstid, for en mindre forbrydelse, det samme synspunkt, som i nyeste tid har ført til anvendelse af proportionalitetsgrundsætningen på foranstaltningerne i henhold til Straffelovens §§ 68-70.

I 1905 overgik han fra Kriminal- og Politiretten til Landover- samt Hof og Stadsretten, altså Østre Landsret, den i lange tider sædvanlige advancementsgang.

Samme år blev han bedt om at påtage sig hvervet som formand for "Samfundet, som antager sig Vanføre og Lemlæstede". Det viste sig nødvendigt at gennemføre en total sanering af foreningens da forkvalede økonomi, men også at skabe de nødvendige lokaliteter både til sundhedsarbejde og rekreative formål. I Livserindringerne erkender han, at han ikke er vel til mode, når han tænker på, hvad han derved berøvede sin hustru og sit hjem af samvær i sine fristunder. Han forblev som formand til 1923 og oprettede for egne midler to legater, det ene for det ekstravederlag på 18.100 kr., han modtog for sit arbejde som "Klausuldommer" under Verdenskrigen, det andet på 10.000 kr. "til Minde om vor elskede Agnete". Et anskueligt eksempel på, at det nyttede, giver han ved at nævne den deprimerende indflydelse, klumpfod havde haft på Lord Byron, hvilken let helbredelige sygdom nu var et overvundet stadium.

Det var naturligt, at Ussing, som i 1902 havde deltaget i stiftelsen af Fængselshjælpen, hvis formål var at yde hjælp til løsladte straffefanger, i 1907 deltog med kraft i debatten ved Dansk Kriminalistforenings årsmøde om "Fængsels-

selskaberne og deres ledende Principper", som blev overraskende skarp. Det kan være vanskeligt for en læser idag, et århundrede efter, at se den store forskel i synspunkter, men en meningsforskel syntes at bestå mellem de gamle, til de enkelte fængsler knyttede selskabers måske noget restriktive skøn og Fængsels-hjælpens mere liberale praksis, hvor man nægtede at skille færene fra bukkene. Mødet begyndte kl. 7 og endte fem minutter før midnat, det ville man ikke byde medlemmerne idag.

Kun et par uger efter Albertis selvanmeldelse for bedrageri holdt Ussing et stort, straks trykt foredrag "Om offentlig Moral", hvor han tog sit udgangspunkt i tillidsmoralen eller borgernes tro på almindelig hæderlighed. Kun den fabrikant vil vove at afsende sine varer, som stoler på sine egne ansatte, på vognmanden, som kører varerne til banen, på jernbanens personale og styrelse, på politiet, dommerne, presse og sågar rigsdag og regering. Har han ikke denne tillid, går al fabrication og omsætning i stå. Til fremme af tilliden krævede Ussing rene linier og forbud mod sammenblanding af funktioner. Rigsdagsmedlemmer måtte ikke tage imod lønnede hverv fra regeringen uden at nedlægge deres mandat og eventuelt søge genvalg. Embedsmænd måtte ikke tage privatlønnede stillinger, bortset fra faglitterær virksomhed. Dommere måtte ikke tage imod gaver, ej heller ordener, eller privatlønnede stillinger. Direktører for banker og sparekasser måtte ikke indtage lønnede poster i selskaber, som banken støttede med sine midler. Endelig krævedes en skærpet injurielovgivning til modvirkning af grænsen mellem hæderlighed og uhæderlighed. I en senere artikel i 1913 "Parlamentarismens hygiejniske Beskyttelse" foreslog han et system af administrative retter til afgørelse af vigtigere sager, særlig bevillinger til undtagelser fra loven og afskedigelser, men også en fæstnet forretning til modvirkning af, at vigtigere sager afgjordes ved en hurtig resolution fra en minister, inden sagen var blevet saglig behandlet af ministeriets embedsmænd. At være dansk burde være at give garanti for en mands hæderlighed og ære.

Efter en større typografstrejke i 1908 nedsatte Arbejdsgiverforeningen og De samvirkende Fagforbund et fælles udvalg til at drøfte, hvordan de idelige arbejdsstandsninger kunne modvirkes, og da udvalget ikke kom nogen vegne, bad de to hovedorganisationers formænd i enighed Ussing om at indtræde som permanent formand for udvalget. I løbet af kort tid skabte udvalget under hans forsæde grundlaget for de to love nr. 81 og 82 af 12. april 1910 om oprettelse af en fast voldgiftsret og udnævnelse af en forligsmand i arbejdsstridigheder. Ussings tanker om den nærmere ordning af forholdene fremgår af en række foredrag og artikler, af hvilke de vigtigste fremkom allerede inden lovene, væsentligst utvivlsomt foredraget "Om Foranstaltninger imod Brud paa Overenskomster", hvor man *in nuce* kunne læse hovedtankerne om opdelingen mellem retskonflikter, hvor arbejdsstandsning

er ulovlig og medfører bod, og interessekonflikter, hvor kamp er tilladt, med hans egne ord: "Der er Omraader, hvor der *skal* være fri Adgang til at slaas." En fin detaille var, at efter varsel om strejke, men inden iværksættelsen skulle det stå modparten åbent at indbringe sagen for den nye faste voldgiftsret til afgørelse af, om strejken hørte til de lovlige eller ulovlige, i hvilket sidste tilfælde andre midler end strejken skulle anvendes. Valget af bod som sanktion var også heldigt, idet erstatning ofte ikke ville blive udløst på grund af bevisvanskeligheder, hvorfor en regel om erstatning som eneste sanktion ville have ringe præventiv virkning. I meget høj grad har Ussing æren for generationers velordnede udvikling i forholdene mellem fagforbund og arbejdsgivere i Danmark. Han blev den første formand for den faste voldgiftsret – i dag Arbejdsretten – og fik gennem sine kendelser stor betydning for områdets videre udvikling, idet han havde mod til at give "vejledende Udtalelser" udover den konkrete sag. Sådanne *obiter dicta* kan være farlige i den normale retspleje, idet man risikerer en uheldig præcedensvirkning for uforudsete tilfælde, men på et jomfrueligt område kan de være til stor nytte, som Ussing også forstod. Da han i 1914 blev nationalbankdirektør, stillede han sit mandat til rådighed, men genvalgte. 1920 fratrådte han dog, da bankens stadig voksende berøring med produktionslivet indgød ham frygt for ikke at være uvildig. Han bevarede dog sin interesse for området til det sidste og udgav så sent som 1928 en hel lille afhandling "Retmæssige og retstridige Arbejdsstandsninger" om et rigt spektrum af omstridte spørgsmål, bl.a. noget så drastisk som "Udryddelseskrig", arbejdsstandsning med det formål at aflive modpartens virksomhed, hvilket Ussing anså som ulovlig, idet han som ofte før gentog, at en som arbejderfjendtlig udskreget domstolsholdning tidligere har vist sig at være til gavn for arbejderbevægelsen, fordi denne er tvunget ind på den rolige velovervejede væksts vej.

Emnet ved kriminalistforeningens årsmøde i 1909 "Om Betydningen af Bæverternæringens Ordning for Kriminaliteten" lå fjernt fra den forbryderiske ministers fald og de store samfundsmoralske overvejelser, men den gode kriminalist interesserer sig både for store og små, men jordnære spørgsmål og ikke blot for straffeloven, men også for prævention på beslægtede, praktiske samfundsområder. Hovedtaleren var den legendariske politimand *Hakon Jørgensen*, som af politi- og sikkerhedsmæssige grunde, derimod ikke af hensyn til ædrueligheden, næsten leverede en enmandsbetænkning om antalsbegrænsning, et tvungent bevillings-system og indskrænkning af åbningstider. Ussing, hvis interesse for spørgsmålet gik tilbage til hans medlemskab i den første ædruelighedskommission af 1903, sekunderede Jørgensen med malende beskrivelser af, hvordan betler-, soudenør- og forbryderhåndværket fremmes i de offentlige beværtninger. Folkeforlystelser forstyrres, forråes og forgiftes af uvorn pøbel, konflikter i borgersamfundet f.eks.

arbejdskonflikter ledsages af, at "Bærmen i Byen rejser sig ligesom op af Brostenene." Han sluttede med at bede dem, der tvivlede på det rette ved bunden beværternæring, nøje overveje, "hvad det egentlig vil sige at skabe en Tilstand, hvor Bærmedannelsen tager Overhaand, og om den Frihedsindskrænkning, dette medfører for Borgerne, ikke er en ganske anderledes alvorlig Sag end den Indskrænkning i Næringsfriheden, som der er Tale om." Han tilstræbte gradvise forbedringer og ivrede veltalende imod afholdsfolkernes modstand mod disse. Resultatet blev den første beværterlov nr. 154 af 10. maj 1912, som skabte hidtil ukendte muligheder for at regulere beværtervæsenet, bl.a. ved en ekspropriationshjemmel. Ussing bevarede interessen for en bedre ordening af beværtervæsenet gennem sin senere formandsstilling for den anden ædruelighedskommission af 1914, som fik afgørende betydning for den nye beværterlov af 1924, og 1927-33 til året før hans død var han formand for overbevillingsnævnet i beværtersager.

I foråret 1910 døde overrettens justitarius *Johs. Ipsen* – bedst kendt som den ene kommissionsdommer i sagen mod bl.a. Christen Berg efter Holstebroaffæren i 1885, men også som den første kompilator af domme i kriminelle sager, endnu idag det uundværlige hjælpemiddel for dommere, anklagere og forsvarere – og Ussing udnævntes i hans sted. I 1909 var retsreformen vedtaget for anden gang (den først vedtagne lov fra 1908 bar Albertis kontrasignatur, og det var for pinligt til at lade blive stående), og det forventedes, at reformen ville træde hurtigt i kraft, men i de kollegiale retter var sagsophobningen kolossal, og det kunne berygtes, at retterne efter retsplejelovens gennemførelse i meget lang tid ville være beskæftigede med færdiggørelse af gamle sager efter de hidtil gældende regler. Skiftende justitiarier og ministre havde i lignende situationer søgt rettens personale udvidet, men Ussing fandt, at der var mulighed for væsentlige besparende og forenklerende foranstaltninger, som ville bevirke en fremskyndelse af sagerne, og foreslog derfor i september justitsminister *Frits Bülow* – selv højesteretssagfører – så jævne og oplagte reformer som nedsættelse af voterende dommere fra fem, som fastsat ved rettens oprettelse i 1805, til tre. Med Ussings karske sprogbrog "dømmes bedre af 3 Dommere med friske Hjerner end af 5 overanstrengte, og bedre af 3 Dommere, der har tid til Fordybelse, end af 5, for hvem Hastværk er en Nødvendighed." Endvidere foreslog han, at en enkelt dommer skulle kunne afgøre gældssager på højst 100 kr., hvor grænsen siden 1817 havde ligget fast på 40 kr. (eller 20 rigsdaler). Ministeren indarbejdede Ussings forslag i et lovforslag, som fik en eksempelløs hurtig behandling igennem rigsdagen og vedtoges allerede den 22. december 1910 som lov nr. 261. Nedsættelsen fra 5 til 3 voterende gennemførtes samtidig for Landsoverretten i Viborg og Københavns Kriminal- og Politiret. Denne nyttige reform gjaldt indtil Retsplejelovens gennemførelse i 1919 og har hovedæren for den smidige overgang til den nye ordening i 1919.

Kriminalistforeningen nedsatte 1909 et udvalg om pantelånervirksomhed og handel med brugte genstande med Ussing som formand og Hakon Jørgensen som sekretær. Denne fremlagde ved foreningens årsmøde i 1911 et færdigt lovforslag med bemærkninger og holdt et stort foredrag, som Ussing bagefter kort sekunderede, nøjagtig som ved beværterensagen to år forinden. To anstødsstene var særlig skadelige. Det var muligt at pantsætte og sælge brugte genstande anonymt uden krav om legitimation, og Det kgl. Assistenshus havde helt tilbage fra 1753 det såkaldte "hælerprivilegium", nemlig at ejeren af stjalne genstande, der var pantsatte i Assistenshuset, inden anmeldelse var sket, kun kunne få effekterne udleverede mod betaling af pantesummen med renter, altså en gennembrydning af den ellers gældende vindikationsregel fra D.L. 6-17-5. Ussing nævnte i sine livserindringer det demoraliserende og skadelige system, at lædrenge kunne sælge sin mesters værktøj til den første den bedste jernhandler uden at blive afkrævet legitimation, hvorved lejlighedstyverierne lettedes til uddannelse af den professionelle tyv. Et tilsvarende lovforslag gennemførte, dog først så sent som ved lov nr. 272 af 6. maj 1921, idet Indenrigsministeriet og Handelsministeriet syltede Justitsministeriets høring i årevis.

1912 begyndte Dansk Kriminalistforening en systematisk gennemgang af det første udkast til ny straffelov – foreningens ledende mænd var jo af Alberti holdt uden for kommissionen. Ussings andel blev forslaget om tvang og frihedsberøvelse, man fristes til at sige selvfølgelig efter hans formandskab i Den faste Voldgiftsret, og han holdt ved årsmødet samme år et foredrag om emnet, som Krabbe i sin nekrolog over ham i Nordisk Tidsskrift for Strafferet kaldte det betydeligste, der var præsteret inden for foreningen. Jeg, der for nogle år siden læste alle foreningens forhandlinger for at kunne skrive dens historie, er enig med Krabbe. Ussing delte ikke den almindelige frygt imod udvidelser af det strafbares område, tværtimod var han udfra sin sociale holdning klar over nødvendigheden af en stadig mere indgribende regulering, men han advarede imod at udstrække tvangsbegrebet til at omfatte svig og løgn, hvilket blot ville medføre, at politiet druknede i et utal af udsigtsløse anmeldelser. Særlig analyserede han spørgsmålet om rettens regulering af arbejdskampene. Han betragtede det som en lykke, at politi og domstole samvittighedsfuldt skred ind over for vold og trussel om vold mod strejkebrydere, men samfundet må tale civiliserede kampmidler. Også arbejderbevægelsen havde gavn af denne afgrænsning. "Det er ikke blot i Krigen, men ogsaa i Freden, at de mest disciplinerede Hære ere de sejrrigste." I det trykte referat fylder foredraget 27 samfulde sider, og en tilhører komplementerede med, at foredraget havde betydning for en langt større kreds, og at Ussing i virkeligheden havde talt ud af vinduerne.

Med udgangen af 1913 fratrådte Ussing som justitiarius og blev juridisk direktør i Nationalbanken. På den ene side fulgte han i sin faders fodspor, idet denne, der efter 1864 var blevet højesteretsassessor, i 1873 blev nationalbankdirektør,

men man kan næppe bortse fra, at hans arbejdspress som justitarius tillige med hans andre belastende hverv, særlig i Den faste Voldgiftsret, men også i de velgørende foreninger, fik ham til at ønske en aflastning. Det kom dog til at gå ganske anderledes. "Jeg søgte altsaa ind i Nationalbanken og troede, jeg vilde faa rolige Dage, men det blev ikke til 10 Fredsaar, nej, til 10 Krigsaar, de mest urolige, de mest pinefulde i mit Liv." Det var ikke skrevet i skæbnens bog, at Ussing skulle kunne holde fri.

I de sidste rolige dage før Verdenskrigen deltog han i kriminalistforeningens årsmøde i maj 1914, hvor gennemgangen af straffelovsudkastet var nået til sædelighedsforbrydelserne. Torp havde som indleder bl.a. med styrke talt for beskyttelse af den gifte kvinde imod ægtemandens voldtægt, endog under samlivet, og støttedes bl.a. af familieretsprofessoren *Viggo Bentzon*, medens Ussing indtog et mere forsigtigt standpunkt og alene ønskede mishandlingsbestemmelsen anvendt. Han pegede på bevisvanskelighederne og risikoen for uholdbare anmeldelser under forbigående anormal, hysterisk sindstilstand, hvilket, såfremt sag rejstes, kunne medføre uoprettelig ulykke, hvis ægteparrets intimeste forhold blev givet til pris for en skandalelysten offentlighed. Teoretisk og ideelt havde Torp utvivlsomt ret, men i det praktiske retsliv har vel særlig bevisusikkerheden ført til, at sådanne sager aldrig rejses.

Umiddelbart efter deltog Ussing undtagelsesvis i debatten om et eksplosivt politisk spørgsmål. Den radikale regering Zahles grundlovsforslag kunne ikke vedtages i Landstinget, som derfor opløstes. Det måtte imødeses, at stillingen efter nyvalg ville være så lige, at de 12 kongevalgte dvs. regeringsudnævnte (af 66) medlemmer kunne blive afgørende; af disse tilhørte tre Højre, som stemte imod den nye Grundlov. Ministeriet mente, at opløsningen af Landstinget også omfattede de tolv, som måtte genudnævnes efter valget, og at man kun ville genudnævne i det omfang, hvor formålet med opløsningen gjorde det muligt, medens Kong Christian den Tiende officielt tilkendegav, at opløsningen ikke kunne ramme de på livstid udnævnte kongevalgte. Ussing krævede respekt for Kongens samvittighed og personlige edstroskab over for Grundloven og foreslog spørgsmålet løst af Rigsretten, politisk måske ikke særlig praktisk, men uhyre sympatisk i kravet om en juridisk holdbar løsning også på grundlovsfortolkningens usikre grund. Spørgsmålet blev ikke sat på spidsen, da valget viste så stor tilslutning til grundlovsforslaget, at det blev unødvendigt at udskifte de tre, og i det praktiske forløb bøjede ministeriet sig for Kongen derved, at alle 12 efter valget blot gav møde i Landstinget uden genudnævnelse.

En grund til, at Ussing aldrig har fået den store biografi, som han fortjener, kan meget vel være, at den jurist – retshistoriker og/eller kriminalist – som vil nyde at skrive om Ussings virksomhed indtil 1914 og hans lejlighedsvis juridiske

og samfundsmoralske udtalelser også derefter, formentlig vil mangle den national-økonomiske ekspertise, som er nødvendig for en bedømmelse af hans ti år som nationalbankdirektør. Måske skulle der to forfattere til. Jeg har i hvert fald ikke denne viden, og inden for denne artikels snævre rammer er det umuligt at omtale detaljer i pengepolitikken. Nationalbankens virke i perioden 1914-24 blev voldsomt angrebet i samtiden, men er blevet venligere bedømt senere. Angriberne var især Universitetets nationaløkonomer med den fulminante og velformulerede professor *Axel Nielsen* (1880-1951), hvis speciale netop var penge- og bankpolitik, i spidsen. Både samtidig og i et senere tillæg til hans store lærebog "Bankpolitik" revsede han Nationalbanken. Ussing og hans kollega *Marcus Rubin* (1854-1923), som var de ledende af bankens fem direktører, kunne ikke undervejs i enkeltheder redegøre for de sommetider delikate sikkerhedspolitiske hensyn, f.eks. frygten for Tysklands reaktion over for en nægtelse af at handle eller at yde lån; i et brev fra 1917 udtalte Rubin, at øjeblikket ikke var inde til at kunne svare "den professorale Vigtigmaas ved Navn Axel Nielsen". Ussing tog dog flere gange ordet i pjecer, artikler og foredrag af almenmoralisk karakter og forsvarede sig efter sin afgang i en større historisk fremstilling af perioden og senere i et mindre skrift fremkaldt af Nielsens angreb.

Universitetsøkonomernes kritik gik i korthed ud på, at banken under krigen ikke i tilstrækkelig grad anvendte diskontovåbnet og ej heller påså opretholdelse af pengeværdien, ligesom banken i de første efterkrigsår gennem støtte til bl.a. Landmandsbanken var skyld i, at Danmark fik en yderligere inflation. Ussing slog omvendt stærkt til lyd for offentlig og privat sparsommelighed; banken måtte som samfundsinstitution tage politiske og sociale hensyn, herunder til opretholdelse og udvidelse af samfundets produktion. Bl.a. fremhævede sønderjyden Ussing, at allerede fra krigens slutning måtte man tage hensyn til den forventede Genforening med det forarmede Nordslesvig. "Danmark var et Hus, der haardt trængte til Reparation, til ny Montering og ny Forening og som yderligere havde en ny Tilbygning at udføre, montere og forsyne." *Erling Olsen*, som bedømmer Ussings indsats anderledes positivt, nævner, at banken måtte betale sin del af "revolutionsforsikringspræmien" gennem øgede statsudgifter til understøttelser og andre socialpolitiske foranstaltninger, og at Ussing kunne siges at føre indkomstpolitik. Han slutter sin sammenfatning af perioden: "Mon ikke Axel Nielsens succes (med at overbevise samtiden) kan forklares ved, at han repræsenterede den konventionelle visdom, der satte pengeværdiens bevarelse som det helt dominerende mål for den økonomiske politik? Og mon ikke Ussings fiasko i den sidste ende skyldtes, at han var 40-50 år forud for sin tid?"

Intetsteds træder Ussings synspunkter klarere og mere anskueliggørende frem end i den lille pjece "Økonomisk ABC for enhver" fra 1920, hvor han på

den enkleste måde, så også en nationaløkonomisk ignorant som disse liniers forfatter forstår det, redegør for de ulykker, som indskrænket eksport til dårlige priser og udvidet import til dyre priser har påført landet, og hvordan alene sparsommelighed kan redde os. Når fadet er mindre, skal vi ikke udlevere større skeer, men hver enkelt må slå af på sin sædvanlige ration.

"Vareknaphed og Dyrtid lader sig ikke snakke fra og ikke bestikke med Penge; man maa se dem i Øjnene og staa dem igennem. Det bør for Tiden være en Ting, der *hædres* her i Landet, dette at gaa med en luvslidt Frakke; det er en patriotisk Gerning at gaa med lappede Sko. Professor Warming siger, der skal Dannelse til for at spise Margarine. Nej, der skal Mangel paa Almensans til at at spise Smør, vor vigtigste Udførselsartikel.

... (pjecens slutning) De, der tror, at f. Eks. Nationalbanken skulde kunne helbrede Sygdommen, vilde være de samme som, hvis Havets Vandstand sank, vilde erklære det for en Skandale, at Havnevæsenet ikke i det mindste holdt ordentlig Vandstand i Øresund. Lad os alle for en Tid stræbe tilbage til den maaske mindre behagelige, men alligevel maaske lige saa lykkelige Tid, da vi med Poul Møller sang:

"Glad mit sorte, danske Brød jeg bryder,
takker Gud, mens fra min Læbe lyder:
Danmark er et lidet, fattigt Land".

Axel Nielsen kunne skyde nok så mange huller i Ussings ræsonnementer, men ikke sandt, den luvslidte frakke og de lappede sko – som afbildedes i "Klods-Hans" af *Alfred Schmidt* som "Modebillede for Sommeren 1920" med Ussing iført sutsko, lasede frakkeskøder, lap på bukserne og en rædselsfuld hullet bowlerhat blandt de øvrige lazaroner fra bankverdenen, herunder den herostratisk berømte *Glückstadt* – bliver hængende i erindringen.

I samme tråd var Ussings store foredrag og pjese "Offentlig Moral" fra 1921, hvor han gentog sit budskab om nødvendighed af solidaritet og samarbejde. Vi har brug for hinanden. Den havnearbejder, der tror, at han er en udbyttet træll, har i virkeligheden selv millioner af slaver, som sørger for mad, klæder, omsorg, beskyttelse m.v. Særlig i undervisningen er der behov for at lære børnene den nye samfundsmoral. Helt ned til regnestykkernes tænkte eksempler går de pædagogiske og moralske muligheder. "Lad Barnet regne ud, hvad en Mand, der daglig bruger 2 Kr. til Alkohol, hvad han bruger om Aaret og hvormange Støvler der deraf kunde blive til hans Børn, hvis Støvler koster saa og saa meget."

Uden for den økonomiske debat tog Ussing også ordet i en artikel "Ret og Magt" i "Berlingske Tidende" 26. april 1920, tre uger efter Påskekrisen, hvor han som i den tidligere artikel om de kongevalgte landstingsmænd tog Kongen i forsvar. Efter hans opfattelse begik det afskedigede ministerium Zahle grundlovsbrud ved at nægte at fungere indtil dannelsen af et nyt ministerium, ligesom han karakteriserede begrundelse for den truede generalstrejke, det

påståede statskup, som usandfærdig agitation. Nok nægtede Ussing at modtage Kongens ordensdekorationer, men når det gjaldt, var han så kongetro som nogen.

Efter Påskekrisen kom en bølge af ulovlige strejker, som delvis modvirkedes gennem "Samfundshjælpen", et korps af frivillige, der i tilfælde af konflikt på arbejdsmarkedet skulle sikre videreførelsen af samfundsvigtige virksomheder. En overgang havde "Samfundshjælpen" 1.400 mand i arbejde i havnen og bemandede 75 skibe. Det kostede dyrt, og der søgtes tilskud i bankerne, bl.a. Nationalbanken. Rubin var imod at fravige bankens politiske og sociale neutralitet, men Ussing, der med sin arbejdsretlige baggrund nærrede dyb modvilje mod ulovlige strejker, gennemførte, at "Samfundshjælpen" fik et bidrag til dækning af sit gæld for den allerede ydede indsats, men ikke til usikre udgifter i fremtiden.

Dommeren gennem 29 år – jeg har her medregnet Den faste Voldgiftsret – mistede ikke på sine gamle dage interessen for en ordentlig retspleje. I artiklen "Utilbørlige Vidnespørgsmaal" fra 1928 om den mundtlige retsplejes vildskud ved de muligheder, som f. eks. en injuriant havde fået ved at indkalde irrelevante vidner og stille krænkende spørgsmål, anbefalede Ussing en håndfast procesledelse med afskæring af de værste vildskud. "Det er mageligst og lettest for Dommeren at overlade Maskineriets Styling til Parterne; men det kan i det lange Løb gøre ubodelig Skade, selv om Dommeren fra Galleriet faar Applaus for "forstaaende Styling" og Respekt for den saakaldte "Skrankens Frihed"."

Jeg ender, hvor jeg begyndte, i Sønderjylland. I 1920 hilste Ussing i artiklen "Sønderjylland" i næsten lyriske vendinger Genforeningen velkommen, også selvom det må have gjort ondt på Flensborgdrenge, at barndomsbyen ikke kom med. Den måske smukkeste del af artiklen må være trøsten til de tysksindede, som med uvilje kom til Danmark. "Vi har selv erfaret Sønderrivelsens og Adskillelsens Smerte, og vi forstaar og respekterer Jer Sorg. Men en Beroligelse for Jer maa det være, at vi kender Smerten ved Tvang, Tvang mod Sindelaget og mod Modersmaalet. Af Erfaring ved vi, at det er Helligbrøde ved Lov og Tvang at ville sønderrive den Livstraad, som spindes mellem Følelsens og Tankens Verden, mellem Sjælelivet og den Form, hvori det søger sin ydre Skikkelse. Advarslar mod Sjælemord behøvet vi ikke."

I sin nekrolog i Ugeskriftet efter Ussings død 22. juni 1934 kaldte *Knud Jærner* ham prototypen på retsindighed og sandt borgersind, en præcis og rammende karakteristik. Jeg har nævnt Ussings livslange afkald på ordensdekorationer, men jeg kan rolig sige, at jeg på mine besøg i min bys stolthed, Frederiksborg slot, hvor storkorsridderne våbenskjolde er ophængte i slotskirken, ikke har savnet noget skjold så meget som Carl Ussings.

Litteratur:

- Andersen, Poul: Dansk Statsforfatningsret. 1954.
- Banke, Niels: Carl Ussing. Dansk Biografisk Leksikon XV. 1984.
- Blandhol, Sverre: Carl Ussing og den nordiske rettspragmatisme (i Festskrift til Hans Gammeltoft-Hansen, 2004).
- Garde, Peter: Dansk Kriminalistforening 1899-1999. Særnummer af NTfK 1999.
- Samme: Den tyvtede tjenestepige, en dansk Dreyfus-sag (i Konger, krigere og andet godtfolk, 2004).
- Knud Järner: Carl Ussing, UfR 1934 B p. 241 f.
- Jørgensen, Harald: The kendes for ret. Studier i de civile københavnske domstoles historie i perioden ca. 1660 til 1919. 1980.
- Krabbe, Oluf H.: Carl Ussing 1857-1934. NTfS 1934, p. 269 ff.
- Samme (udg.): Carl Ussing i Skrift og Tale. Afhandlinger, Foredrag og Livserindringer. 1935.
- N.N.: Diskussionsmøde i Dansk Kriminalistforening i Anledning af det af Regeringen forelagte Lovforslag om Anvendelse af Legemsstraf m.m. NTfF 1903, p. 251 ff.
- Nielsen, Axel: Bankpolitik II. 1930.
- Olsen, Erling: Dansk Pengehistorie 1914-1960. Perioden 1914-1931. 1968.
- Ussing, Carl Th.: Et Embedsmandshjem i Tredserne (i Mit Hjem II, 1912).
- Samme: Økonomisk ABC for enhver. Socialpolitiske Skrifter No. 3. udgivet af Arbejdsgiverforeningens og Industriraadets Socialpolitiske Udvalg. 1920.
- Samme: Nationalbanken 1914-1924. 1926.
- Samme: Universitetet og Nationalbanken. 1931.

Adresse:

Hillerød kriminalret
Kannikegade 1
DK - 3400 Hillerød